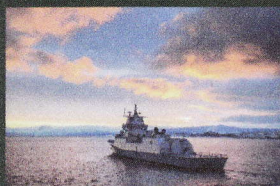

Norsk Militært Tidsskrift

UTGITT AV OSLO MILITÆRE SAMFUND | ÅRGANG 186 NR. 2/2016 KR. 63,-

ROALD GJELSTEN
Økende sikkerhets-politiske utfordringer til sjøs i norske nærrområder
Side 4

SVERRE DIESEN
Kampfly eller hærstyrker
Side 20

ØYVIND ISACHSEN
Leve landmakten, ja til et breddeforsvar!
Side 28

ODD GUNNAR SKAGESTAD
Tsjetsjenia og Organisasjonen for Sikkerhet og Samarbeid i Europa (OSSE).
Side 34

Innhold

REDAKTØRENS SPALTE	3
AV ROALD GJELSTEN <i>Økende sikkerhetspolitiske utfordringer til sjøs i norske nærrområder</i>	4
AV SVERRE DIESEN <i>Kampfly eller hærstyrker</i>	20
AV ØYVIND ISACHSEN <i>Leve landmakten, ja til et breddeforsvar!</i>	28
AV ODD GUNNAR SKAGESTAD <i>Tsjetsjenia og Organisasjonen for Sikkerhet og Samarbeid i Europa (OSSE).</i>	34
FAST STOFF:	
NMT Debatt	47
NMT Bøker	53
Medlemssider	58
Notiser	63

INTERPRESS 1293-02

RETURBUKE 37

Norges eldste militære tidsskrift – siden 1831

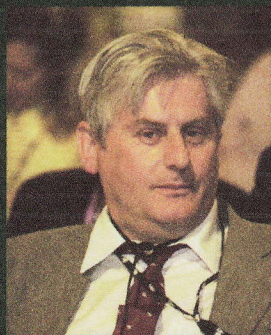

AV ODD GUNNAR SKAGESTAD.

Tsjetsjenia og Organisasjonen for Sikkerhet og Samarbeid i Europa (OSSE).

ERFARINGENE MED OSSES STØTTEGRUPPE 1995-2003

OSSE er en forkortelse mange nordmenn forbinder med Knut Vollebæk, Balkan og 1990-årene. Organisasjonen er imidlertid langt mer enn det, og denne artikkelen redegjør for et arbeid som fant sted i Russland, et område som har beholdt sin sikkerhetspolitiske relevans.

Odd Gunnar Skagestad har bakgrunn som fagdirektør i Utenriksdepartementet, og har lang erfaring med vår store nabo i øst.

Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE)

OSSE (The Organization for Security and Cooperation in Europe, - fork. OSCE) ble formelt etablert i 1995 som et sluttprodukt av Konferansen om sikkerhet og samarbeid i Europa (KSSE) – en forhandlingsprosess som hadde pågått siden den store Helsinki-konferansen i 1975. På organisasjonens hjemmeside fremgår det at OSSE er verdens største regionale sikkerhetsorganisasjon, med 57 medlemsstater og geografisk dekning fra Vancouver til Vladivostok.¹ OSSEs formål omfatter tidlig varsling, konfliktforebyggelse og post-konflikt-rehabilitering. I tillegg nevnes slike oppgaver som rustningskontroll, bekjempelse av menneskehandel og terrorisme, samt bistand med hensyn til bileggelse av konflikter, grensespørsmål og demokratisering.

OSSEs viktigste verktøy i så måte er organisasjonens feltoperasjoner (i norsk fagsjargong gjerne kalt "sendelag"). Feltoperasjonene fungerer under instruks fra OSSE-sekretariatet i Wien og under overoppsyn av formannskapet i OSSEs Råd, og omfatter en rekke ulike grupper – hver med sitt spesifikke mandat i henhold til hvilke problemer som de skal håndtere i sine respektive operasjonsområder.

I skrivende stund (april 2016) har OSSE i virksomhet til sammen 17 feltoperasjoner i Syd-Øst-Europa, Øst-Europa, Kaukasus og Sentral-Asia. I alt 15 feltoperasjoner som tidligere var i virksomhet, er senere blitt nedlagt. Én av disse - OSSEs Støttegruppe til Tsjetsjenia, hvor artikkelforfatteren tjenestegjorde som sendelagsleder (ambasador) fra desember 1998 til januar 2000 – var i virksomhet fra 1995 til 2002. I denne artikkelen gis en fremstilling (inkl. et beskjedent forsøk på analyse) av de erfaringer som OSSEs engasjement i Tsjetsjenia brakte.

"En liten, seierrik krig"

I 1904 hadde Russlands daværende innenriksminister Vjatsjeslav Plehve tatt til orde for "en liten, seierrik krig for å avverge revolusjonen" – et råd som skulle føre til den katastrofale Russisk-Japanske krig og det påfølgende opprøret i 1905. Nitti år senere, i november 1994, ble samme

formulering brukt av Oleg Lobov – sekretær for Kremles Nasjonale Sikkerhetsråd – som mente at en liten og seierrik krig i Tsjetsjenia ville sikre Boris Jeltsin gjenvalg som president.² Den 11. desember 1994 innledet Russland sitt militære felttog for å "gjenopprette den konstitusjonelle orden" i Tsjetsjenia. Selv om Jeltsin halvannet år senere vant gjenvalget, ble denne krigen en ren katastrofe.

For at en krig – stor eller liten – skal kunne kalles "seierrik", må seierherren også vinne de beseiredes hjerter og hjerner. Eller, om dét er for mye forlangt, vinne et minstemål av legitimitet. Slikt er vanligvis lettere sagt enn gjort. Gjennom tre århundrer hadde det russiske (eller det sovjetiske) imperiet forsøkt å beseire Tsjetsjenia og tsjetsjenerne - med blandet eller begrenset suksess. Gjentatte omfattende forsøk fra Imperiets side på å utslette deres nasjonalitet (general Jermolovs gjentatte felttog gjennom flere tiår fra 1818, og Stalins deportasjon i 1944 av hele befolkningen) hadde brent seg inn i det tsjetsjenske folkets kollektive hukommelse. Og så skjedde det igjen på 1990-tallet at regionen i løpet av mindre enn ett tiår skulle gjennomleve to kriger som brakte død, elendighet og enorme ødeleggelser: Væpnede stridigheter som atter en gang skulle bekrefte det gamle ordtaket at en krig aldri har noen vinner, bare tapere.

Den tsjetsjenske konflikten

Det mektige russiske imperiet mot lille Tsjetsjenia var åpenbart en ujevn match. Det var og er en asymmetrisk konflikt – ikke bare med hensyn til relativ størrelse/styrke/ressurser, men også med hensyn til hvordan den har vært opplevet av partene.

Fra tsjetsjensk synsvinkel har konflikten vært en kamp mot en undertrykkende kolonimakt, inklusiv kamp for nasjonal selvbestemmelsesrett og i siste instans, å forsvare det tsjetsjenske folk mot trusselen om folkemord. Dette synet impliserer at konflikten også burde betraktes som et internasjonalt anliggende, og håndteres som dette.

Fra imperiemaktens side ble konflikten – forutsigbart nok – definert annerledes. Russland har alltid insistert på at Tsjetsjenia er et internt russisk anliggende, og at konflikten følgelig burde håndteres som et innenriksk problem, uten ekstern

Om utsiktene til gjenoppsettelse av fredelige forhold i konfliktfylte regioner kan synes fjernt, er det desto viktigere å holde liv i håpet. (Foto: OSCE i Ukraina våren 2016, Reuters).

innblanding. Under krigen i 1994-96 ble den russiske holdning (som bare vant lunken entusiasme) således definert som å ”gjenopprette den konstitusjonelle orden”. Da militære operasjoner ble gjenopptatt i 1999, var imidlertid det toneangivende syn blitt omdefinert til det øyensynlig mer inspirerende ”å forsvare Russlands territoriale integritet og bekjempe terrorisme”.

Med denne endrede tilnærmingen – som også falt sammen med Vladimir Putins entré i maktens høyborg (som statsminister fra 9. august 1999) – lyktes det for den russiske regjeringen å vinne den hjemlige offentlige opinion til støtte for sin hardere linje. Samtidig var det inntruffet et slående omslag i den internasjonale holdningen siden ”Den første tsjetsjenske krigen” (dvs. konflikten i 1994-96). Innen sommeren 1999 hadde omverdenens sympati med de tsjetsjenske ”frihetskriegerne” stort sett fordampet og blitt erstattet av avsky og mistro mot ”terroristene”. Grunnen var stort sett todelt; (a) tsjetsjensk vanstyre inkl. grovt mislighold av egne affærer og ikke minst det stygge innslaget av giseltaking og brutale drap; samt (b) en overveiende vellykket russisk politikk med hensyn til å styre informasjons- og nyhetsformidling (inkl. dyktig diplomati), og dermed å kunne manipulere den offentlige opinion både hjemme og ute.

Om det såkalte ”internasjonale samfunn” fortsatt hadde noen motforestillinger mot Russlands håndtering av Tsjetsjenia, ble slike følelser effektivt brakt til taushet i kjølvannet av terrorangrepet mot USA 11. september 2001. I oktober 2001 kunne

således avisen International Herald Tribune beskrive den nye rådende stemning i følgende ordelag:

*”Last week President George W. Bush publicly agreed with Mr. Putin that terrorists with ties to Osama bin Laden are fighting Russian forces in the predominantly Muslim republic and said that they should be ’brought to justice’. Since then the Bush administration has begun taking concrete action in support of Moscow”.*³

OSSEs engasjement: Støttegruppen og dens oppgaver

Karakteristisk for en slik situasjon som hadde utviklet seg i Tsjetsjenia på midten av 1990-tallet, var at partene syntes ute av stand til å løse sine uoverensstemmelser seg imellom. I slike situasjoner gir det mening å spørre om hvorvidt – og hvordan – assistanse utenfra vil kunne bidra i så måte.

Her kommer det noe diffuse begrepet ”det internasjonale samfunn” inn i bildet. I vid forstand kan begrepet forstås å omfatte verdens samlede engasjerte offentlige opinion slik den artikuleres av nasjonale regjeringer; interstatlige organisasjoner (IGO’er); ikke-statlige organisasjoner (NGO’er), multinasjonale eller transnasjonale kommersielle aktører, massemedia og endog innflytelsesrike enkeltpersoner som antas å opptre på vegne av en bredere offentlighet som måtte støtte en gitt sak. Vi snakker åpenbart ikke om noen enhetlig størrelse som uten videre kan operasjonaliseres. Om vi snevrer inn perspektivet, vil imidlertid de største og bredest sammensatte interstatlige organisasjonene (IGO’ene) peke seg ut som de fremste aktørene som kan opptre på vegne av det internasjonale samfunn.

Den ene IGO’en som har et tydelig rulleblad med hensyn til direkte engasjement i arbeid for å fremme fred og stabilitet i Tsjetsjenia, er OSSE. I etterhånd er det av interesse å spørre om hva dette engasjementet (som varte fra 1995 til 2003) bestod i, hvilke spørsmål og hindre som måtte takles, samt hvilke erfaringer og eventuelle lærdommer som kan trekkes fra dette engasjementet.

På bakgrunn av de fiendtlighetene som var innledet i desember 1994, ble det på OSSEs Permanente Råds 16. møte den 11. april 1995 fattet beslutning

om å etablere OSSEs Støttegruppe til Tsjetsjenia (The OSCE Assistance Group to Chechnya). Rådet gav samtidig Støttegruppen et mandat til å utføre følgende oppgaver (som, ble det uttrykkelig slått fast, skulle utføres i samråd med russiske føderale og lokale myndigheter, og i samsvar med Den russiske føderasjons lovgivning):

- Fremme respekt for menneskerettigheter og fundamentale friheter, og dokumentere brudd på disse; bistå i å utvikle demokratiske institusjoner og prosesser, inkludert gjenopprettelse av lokale myndighetsorganer; bistå i forberedelse av eventuelle nye konstitusjonelle avtaler samt i å avholde og overvåke valg;
- Å lette internasjonale og ikke-statlige organisasjoners leveranser inn i regionen av humanitær hjelp til ofre for krisen, hvor de enn måtte befinne seg;
- Yte assistanse til Den russiske føderasjons myndigheter og til internasjonale organisasjoner for å sikre raskest mulig repatriering av flyktninger og internt fordrevne til deres hjem i kriseregionen;
- Å fremme en fredelig løsning av krisen og stabilisering av situasjonen i Den tsjetsjenske republikk i overensstemmelse med prinsippet om Den russiske føderasjons territoriale integritet og i samsvar med OSSEs prinsipper;
- Fremme dialog og forhandlinger, når det måtte være på sin plass, ved deltagelse i 'rundebord', med sikte på å etablere våpenhvile og eliminere spenningskilder;
- Støtte etablering av mekanismer som garanterer rettssikkerhet, samfunnssikkerhet og lov og orden.⁴

Støttegruppen begynte sitt arbeid i Tsjetsjenias hovedstad Groznyj 26. april 1995 med oven siterte håpløst omfattende, men samtidig fleksible mandat. I lys av de akutte behov som den væpnede konflikten hadde skapt, skulle megling bli Støttegruppens mest profilerte virksomhet gjennom de neste halvannet årene. En omfattende våpenhvileavtale ble da også inngått 31. juli 1995 ved Støttegruppens mellomkomst. Den ble aldri overholdt, men skapte likevel presedens for videre forhandlinger med Støttegruppen i en aktiv meglerrolle.

Nok en våpenhvileavtale ble undertegnet 27. mai 1996 takket være et utrettelig skytteldiplomati fra daværende leder av Støttegruppen, ambassadør Tim Guldemann (fra Sveits).⁵ Også denne ble snart brutt, men skulle bli avgjørende i å få forhandlingsprosessen tilbake på et spor som skulle føre til den såkalte Khasav-Yurt-avtalen av 31. august 1996, som brakte de væpnede stridighetene i denne omgang til opphør. Foruten å etablere en våpenhvile, inneholdt Khasav-Yurt-avtalen også bestemmelser om tilbaketrekning av alle militære styrker, og fastslo at en "avtale om prinsippene for de gjensidige forbindelsene mellom Den russiske føderasjon og Den tsjetsjenske republikk skal bli utarbeidet innen 31. desember 2001". Videre ble det - i henhold til Khasav-Yurt-avtalen - avholdt president- og parlamentsvalg 27. januar 1997. Valgene, som ble organisert av OSSEs Støttegruppe og som ble overvåket av ca. 200 internasjonale observatører, ble fra OSSEs side erklært å være frie og rettfærdige, og ble også anerkjent som legitime av Den russiske føderasjon.

"...gjennomført helt og fullt"

Hvorfor ville Russland, samtidig som de hardnakket fastholdt at den tsjetsjenske konflikten var et rent indre anliggende, likevel tillate noen som helst form for innblanding fra en såpass fremstående agent for "det internasjonale samfunn" som OSSE?

I etterpåklokskapens klare lys synes det nærliggende å anta at det i 1995 var oppstått et "mulighetsvindu" gjennom en kombinasjon av flere faktorer, herunder:

1. En merkbart fornemmelse av mangel på retning og sammenheng fra det ansvarlige føderale lederskaps side i dets politisk-militære strategi vis-à-vis Tsjetsjenia, noe som medførte en serie pinlige nederlag på slagmarken. Ledelsen befant seg i en hengemyr som de selv hadde skapt, og foretok sine disposisjoner under president Jeltsins tidvis uklare og lunefulle overoppsyn. Dermed hadde en situasjon oppstått hvor beslutningstagerne i Kreml kunne bli mer disponert for å akseptere en form for ekstern involvering som også ville lette noe av byrden ved deres eget ansvar.

2. Russisk linje med hensyn til OSSE hadde fra starten av vært preget av en tilbøyelighet til å søke en mer aktiv rolle for organisasjonen, i tråd med en generell politikk som gikk ut på å vinne oppslutning om tanken om at OSSE etter hvert skulle erstatte NATO og innta en rolle som den altoverskyggende all-europeiske sikkerhetsorganisasjon. Denne prinsipielle linjen medvirket utvilsomt til Russlands villighet til å tillate OSSE å bidra til å løse krisen. I dette perspektivet fremstod Tsjetsjenia nærmest som et test-kasus for troverdigheten av Russlands uttalte entusiasme for å utvide OSSEs rolle.

Dette "mulighetsvinduet" skulle imidlertid snart bli stengt. I mars 1997 fremstod resultatene av Støttegruppens innsats som betydelige – og meget åpenbart så. På dette stadium, da de væpnede stridighetene var opphørt og valg var blitt gjennomført, synes den generelle holdning hos de berørte parter (dvs. de russiske føderale så vel som de tsjetsjenske regionale myndigheter) å være at de viktigste – og mest presserende – oppgavene som inngikk i Støttegruppens mandat, var blitt fullført, vellykket og definitivt. Dette synet ble uttrykkelig målbåret i følgende Erklæring fra Den russiske føderasjon, som ble presentert for OSSEs Permanente Råds møte den 13. mars 1997:

"Den russiske part, som tar i betraktning den fundamentalt nye situasjonen som har oppstått med hensyn til å få brakt orden i Den tsjetsjenske republikk (Den russiske føderasjon), ønsker atter en gang å gjøre oppmerksom på det faktum at den delen av OSSEs Støttegruppes mandat som gjelder meglingsbestrebelse i forbindelse med å løse den væpnede konflikten samt bane veien for forhandlinger, er blitt gjennomført helt og fullt ("...carried out in full").

Den dialogen som har blitt innledet mellom de føderale myndigheter og det nye lederskapet i Tsjetsjenia som et føderasjonssubjekt av Den russiske føderasjon, foregår, som naturlig er, direkte og utelukker enhver meglings fra OSSE-representanters side.

Vi formoder at Støttegruppens arbeid nå har blitt re-fokusert på andre aspekter av dens mandat, nemlig de som gjelder essensielle områder innen OSSEs aktiviteter: Overvåking av menneskerettig-

hetssituasjonen, assistanse i å etablere demokratiske institusjoner og i å sikre repatriering av flyktninger og internt fordrevne; samt koordinering av innsats for å levere humanitær bistand.

Den russiske part gjentar sin villighet til å samarbeide konstruktivt med Støttegruppen om disse sakene".⁶

Man må vel kunne stille spørsmålet om Moskva hadde noen autoritet til ensidig å endre Støttegruppens mandat og dermed begrense dens virksomhet. Formelt sett er svaret nei. Men det følger av OSSEs konsensusprinsipp at Støttegruppens eksistens og dens deployering til regionen var avhengig av russisk aksept. Det var klart erkjent at dersom Støttegruppens aktiviteter ble gjenstand for vertslandsregjeringens mishag, måtte denne påregnes å bringe oppdraget til opphør. Den russiske regjering hadde med andre ord makt til å diktere hvordan Støttegruppen skulle tillates å fortolke sitt mandat. Selv om mandatteksten forble uendret, ble oppgavene etter dette vesentlig og effektivt innskrenket.

Konsekvensene av russernes innstramning ble ikke umiddelbart merkbare. Gjennom første halvdel av 1997 var Støttegruppen fortsatt involvert i samtaler mellom føderale og tsjetsjenske representanter med sikte på å inngå en detaljert avtale om økonomiske forbindelser og fredelige relasjoner. Av særlig viktighet i så måte var to avtaler – en Traktat om fred og prinsipper for gjensidige forbindelser og en Avtale om økonomisk samarbeid – som begge ble undertegnet i Moskva 12. mai 1997 av de to presidentene Boris Jeltsin og Aslan Maskhadov.⁷

Videre langtrukne forhandlinger kom i gang med sikte på å få bilagt de oljerelaterte problemene for hele regionen, inkludert transitt gjennom tsjetsjensk territorium og gjeldsoppgjør for det tsjetsjenske statlige oljeselskapet, samt gjenoppbygging av det tsjetsjenske olje- og kjemirelaterte industrikomplekset. Avtaler om disse sakene ble inngått 12. juli og 9. september, men viste seg å være svært skjøre og medførte ikke noen praktiske endringer. Den tsjetsjenske krisen forble uløst. Forhandlinger om Tsjetsjenias politiske status, slik det var forutsatt i Khasav-Yurt-avtalen, kom riktig-

Fra å ha vært en tilsynelatende bunnløs hengemyr av vold og sekterisk konflikt er Groznyj i dag en by man tør å investere i.

nok i gang, men uten resultat. Hovedhindringen for enighet lå fortsatt på det prinsipielle plan, idet Russland blankt avviste det tsjetsjenske kravet om full selvstendighet.

Samtidig inntraff en vedvarende forverring av den interne situasjonen i Tsjetsjenia, noe som gjorde det stadig vanskeligere å kunne foreta noen vesentlige skritt i retning av løsninger, det være seg av politisk eller økonomisk art. I tilbakeblikk synes det klart at den dialogen mellom de føderale og de tsjetsjenske myndigheter som angivelig skulle ha gjort Støttegruppens meglersrolle overflødig ("... gjennomført helt og fullt"), temmelig raskt hadde mistet all fremdriftskraft.

Oppgaver som fremdeles gjenstod å utføre

Fra midten av 1997 hadde tyngdepunktet i Støttegruppens arbeid merkbart skiftet fra meglings til bistand i post-konflikt rehabilitering og andre deler av dens mandat. I tillegg til den russiske erklæringen av 13. mars 1997 ville også andre forhold – så som de avtalene som var inngått 12. mai 1997 – nødvendigvis foranledige en viss reorientering av Støttegruppens videre aktiviteter. Dette ble også offentlig erkjent av Støttegruppens daværende leder, den danske ambassadør Rudolf Torning-Petersen, som i et intervju med pressebyrået Interfax påpekte at den situasjonen som rådet i Groznyj etter inngåelsen av avtalene mellom Moskva og Groznyj ville berøre prioriteringene for Støttegruppens virksomheter. Hovedretningen for sistnevnte ville fra nå av være å gi humanitær og praktisk assistanse til fredelig gjenoppbygging

av republikken. Til tross for den betydelige nedbyggingen av Støttegruppens rolle, omfattet de gjenstående operative deler av mandatet fortsatt vesentlige oppgaver som måtte utføres. Den russiske erklæringen av 13. mars hadde spesielt identifisert tre prioriterte områder:

- Overvåking av menneskerettighetssituasjonen
- Assistanse i å etablere demokratiske institusjoner og i å sikre repatriering av flyktninger og internt fordrevne
- Koordinering av innsats for å levere humanitær bistand

I tillegg gjenstod oppgaven med å støtte etablering av mekanismer som kunne garantere rettssikkerhet, samfunnsikkerhet samt lov og orden.

Videre bestod en rekke problemer av særlig viktighet for arbeidet med post-konflikt rehabilitering, herunder minerydding og håndtering av vannforsyning, avløps- og andre miljøproblemer. Selv med et sterkt begrenset mandat, var det fortsatt mer enn nok for Støttegruppen å ta seg til. Det var fullstendig unødvendig å finne opp nye oppgaver for å rettferdiggjøre Støttegruppens fortsatte eksistens – dette så meget mer som OSSE etter hvert skulle bli den eneste gjenværende internasjonale organisasjon som fremdeles var representert på bakken i Tsjetsjenia, noe som tilførte Støttegruppens fortsatte tilstedeværelse en viktig tilleggsdimensjon.

Samtidig skulle utviklingen internt i Tsjetsjenia i årene 1997-99 medføre stadig større praktiske vanskeligheter for Støttegruppen til å utføre sine oppgaver.

Den forverrede sikkerhetssituasjonen – Evakuering

Siden 1997 hadde modalitetene for Støttegruppens arbeid i stigende grad kommet til å bli definert av sikkerhetsmiljøet. Tsjetsjenia hadde allerede i årevis vært et høyrisikoområde, særlig for utlendinger som ikke omfattes av den beskyttelse som samfunnsstradisjoner gir tsjetsjenere, herunder klansystemet og blodhevnprinsippet. I tillegg til forbrytersk gisseltaking var det en konstant fare for politisk motiverte mord, så som de brutale dra-

pene på seks utenlandske Røde Kors-medarbeidere (hvorav to norske) i byen Novyje Atagi i desember 1996. I oktober 1998 ble likeledes tre briter og en newzealander bortført, og deres avhuggede hoder funnet noen uker senere. I løpet av 1998 hadde sikkerhetssituasjonen i Tsjetsjenia blitt så forverret at det ble stadig vanskeligere for Støttegruppen å utføre sitt arbeid på meningsfylt vis og samtidig kunne opprettholde et akseptabelt sikkerhetsmiljø for eget personell. Mot et bakteppe av stadig forverrede sosioøkonomiske tilstander hadde kriminalitet og uro nådd endemiske proporsjoner. Den politiske uroen hadde islett av militant religiøs fanatisme, organisert kriminalitet og et generelt sammenbrudd av lov og orden, noe som gav seg utslag i stadig hyppigere utbrudd av vold, drap og terrorhandlinger. Fremfor alt fant det sted en sterk økning i gisseltaking og bortførelser for løsepenger, et onde som spredte seg over hele Tsjetsjenia og over i naboregionene. Gisler ble holdt fanget under miserable forhold, ble i stor utstrekning utnyttet som slavearbeidere, og ble ofte gjenstand for byttehandel mellom kriminelle grupper (inkl. kvasipolitiske organisasjoner og deres væpnede enheter), som inntektsbringende handelsvarer. Utlendinger, spesielt representanter for organisasjoner som ble antatt å kunne skaffe store beløp i løsepenger, ble sett som særlig interessante mål for kidnappinger. Så si alle internasjonale institusjoner trakk seg derfor ut av regionen. Følgelig kom OSSEs Støttegruppe – som det eneste gjenværende internasjonale organ med representasjon i Tsjetsjenia – til å bli ansett som et stadig mer sårbart og sannsynlig angrepsmål fra ikke-vennligsinnede krefter.

Til tross for omfattende sikkerhetstiltak ble Støttegruppen fire ganger i løpet av 1998 nødt til å evakuere sine utenlandske medarbeidere fra Groznyj til Moskva. Den siste evakueringen, som ble effektivt 16. desember 1998, ble senere – etter beslutning av OSSEs formann – forlenget gjentatte ganger i lys av en stadig forverret sikkerhetssituasjon.⁸ For å sikre kontinuiteten og regulariteten i Støttegruppens videre arbeid ble det i tidsrommet januar-mars 1999 foretatt tre arbeidsbesøk til Groznyj,⁹ men OSSEs Permanente Råd besluttet på sitt møte 11. mars 1999 at evakueringsregimet – som fortsatt var ment å være

et midlertidig tiltak – skulle strammes inn, og at medlemmer av Støttegruppens utenlandske komponent inntil videre ikke skulle foreta noen reiser i Tsjetsjenia. I mai samme år utstedte Russlands innenriksminister en generell advarsel til alle som måtte reise til eller i Nord-Kaukasus om at ingen kunne garantere noen sikkerhet mot trusselen om bortføring og gisseltaking. At den russiske regjering heller ikke kunne garantere Støttegruppens sikkerhet, ble ved flere anledninger understreket overfor undertegnede i samtaler med høytstående russiske myndighetsrepresentanter, herunder med innenriksminister (senere statsminister) Sergej Stepasjin. Støttegruppen fortsatte derfor å operere fra Moskva, hvor midlertidige kontorer ble etablert i Norges ambassades lokaler, med den forståelse at Støttegruppen ville returnere til Groznyj så snart OSSEs formann (et verv som dette året ble innehatt av Norges utenriksminister Knut Vollebæk) kunne konstatere at det var skjedd en positiv og vesentlig forbedring av sikkerhetssituasjonen.

I påvente av en slik utvikling fortsatte Støttegruppen sitt arbeid fra Moskvakontoret, med å overvåke den politiske og sikkerhetsmessige utviklingen i Tsjetsjenia. Samtidig ledet man (pr. telefon- og fax-samband samt hyppige møter utenfor operasjonsområdet) de praktiske gjøremål som ble utført av de lokalt ansatte ved Støttegruppens Groznyjkontor, hvor Støttegruppen fortsatt var fullt operativ med intakt personelloppsetning og infrastruktur.¹⁰

Utviklingen i 1999 – Gjenopptagelse av de væpnede stridighetene

Fra tidlig i 1999 ble det fra tsjetsjensk side gjentatte ganger gitt uttrykk for at det ville være ønskelig å inkludere en tredjepart – fortrinnsvis OSSE – i det man håpet kunne bli en gjenopptagelse av forhandlingsprosessen med de føderale myndighetene. Fra Støttegruppens side ble det i en rekke samtaler med høytstående russiske representanter gang på gang bekreftet at vi var parat til å påta oss et slikt engasjement – hvis og når partene så måtte ønske.¹¹ Det rådende syn i Moskva var imidlertid å videreføre den restriktive linjen som var nedfelt i den russiske erklæring av 13. mars 1997, som fastholdt at den delen av Støttegruppens mandat som

gjaldt meglingsvirksomhet, var blitt gjennomført helt og fullt, og at man ikke så for seg noe tredjepartsengasjement i en eventuell gjenopptagelse av en russisk-tsjetsjensk dialog.

Om det i det hele tatt hadde vært noen utsikter for en fornyet meglerrolle for Støttegruppens vedkommende, ble disse effektivt satt en stopper for av de begivenhetene som fant sted i annet halvår av 1999. Et forvarsel om hva som skulle komme, inntraff 7. august, da velutrustede og velorganiserte tsjetsjenske geriljagrupper under ledelse av de beryktede krigsherrene og terroristene Sjamiil Basajev og Al-Khattab gikk til væpnede angrep på flere landsbyer i den nord-kaukasiske naborepublikken Dagestan, hvor de i ukevis engasjerte store russiske styrker i omfattende kamphandlinger. Denne utviklingen ble utnyttet av de føderale myndighetene (som nå hadde fått en ny og handlekraftig leder ved utnevnelsen av Vladimir Putin til statsminister) til å skape en stemningsbølge i favør av russisk militær aksjon for å "gjenopprette lov og orden" i regionen. Få dager senere var den såkalte "Annen tsjetsjenske krig" et faktum, i form av en storstilet operasjon for å tvinge utbryterrepublikken i kne. Angrepene ble innledet 3. september med massive bombetokt fra luften mot tsjetsjensk territorium – fra 22. september også mot hovedstaden Groznyj. Fra 30. september ble offensiven utvidet til også å omfatte en invasjon av bakkestyrker.

Ved slutten av 1999 var Støttegruppens funksjoner blitt redusert til et minimum. Etter at den "klassiske" meglerrollen allerede i 1997 måtte oppgis, hadde av ulike grunner også dens roller med hensyn til humanitær bistand og innen menneskerettighetsområdet måttet trappes ned betraktelig. Som følge av de fornyede krigshandlingene måtte Støttegruppens resterende medarbeidere (de lokalt ansatte) i Groznyj i oktober evakueres til naborepublikken Ingusjetia, og alle de humanitære bistandsprosjektene måtte inntil videre stilles i bero. Fra august av hadde også Støttegruppens ledelse i Moskva kommet under økende kritikk fra de russiske myndigheters side for sin rapporteringsvirksomhet – rapporter som gjaldt sensitive temaer som menneskerettighets-krenkelser fra russisk side samt de tsjetsjenske

myndigheters appeller til det internasjonale samfunn om hjelp. I slutten av september protesterte Russland også formelt mot Støttegruppens virksomhet, idet det ble hevdet at dens rapporteringer gikk ut over Støttegruppens mandat. Som respons på de russiske myndigheters stadig mer restriktive fortolkning av Støttegruppens mandat, ble rapporteringsvirksomheten etter hvert (og i samråd med OSSE-formannskapet) trappet ned til et minimum. Ikke desto mindre fortsatte Støttegruppens forbindelser med det russiske utenriksministerium å bli merkbart mer anstrengt. Dette kom blant annet til uttrykk ved at kritikken mot Støttegruppen (herunder av undertegnede, ved navns nevning) også ble fulgt opp i en serie artikler i Moskva-aviser, med henvisning til kilder i det russiske utenriksministerium.

Samtidig gav russiske myndigheter gradvis uttrykk for det synet at tidligere inngåtte avtaler – nærmere bestemt Khasav-Yurt-avtalen fra 1996 og den russisk-tsjetsjenske fredstraktaten av 12. mai 1997 – ikke lenger var juridisk bindende, og trakk tilbake sin tidligere anerkjennelse av de tsjetsjenske president- og parlamentsvalgene som hadde funnet sted i januar 1997 under OSSEs ledelse og overvåking.

Den 19. november 1999 avsluttet OSSE et todagers toppmøte i Istanbul med en appell om en politisk løsning av Tsjetsjeniakonflikten og med vedtagelsen av et Europeisk Sikkerhets-Charter. Toppmøtet hadde vært tilbakeholdent med åpent å kritisere Russland for dets opptreden i Tsjetsjenia. Møtet kunne likevel ikke ignorere den humanitære katastrofen som var i ferd med å utspille seg som følge av krigshandlingene, med 200 tusen flyktninger som oppholdt seg i naborepublikken Ingusjetia under elendige forhold. Toppmøtet stadfestet Støttegruppens mandat og åpnet for et senere besøk ("fact-finding visit") til Tsjetsjenia av OSSEs formann, utenriksminister Knut Vollebæk. Den russiske regjering fastholdt imidlertid at det ikke forelå noen politisk rolle for OSSE eller dens Støttegruppe i samband med Tsjetsjeniakonflikten. Formannen kom i midten av desember tilbake fra sitt besøk til Tsjetsjenia, og fremla da følgende firepunkts forslag til å finne en løsning på konflikten:¹²

1. Øyeblikkelig våpenstillstand i og

omkring Groznyj.

2. Etablering av dialog mellom partene, med deltagelse fra OSSE.

3. En regional konferanse med deltagelse også av presidentene fra Dagestan, Ingusjetia og Nord-Ossetia, i tillegg til representanter fra Den russiske føderasjon og Tsjetsjenia.

4. Opptrapping av den internasjonale humanitære bistand til regionen, og bedret koordinering av slik bistand.

Dette initiativet ble imidlertid avvist av Russland. I realiteten betydde Istanbul-toppmøtet en avgjørende bekreftelse av det stadig tydeligere faktum at ethvert engasjement fra OSSEs side i Tsjetsjeniarelaterede saker var ytterst uønsket. Toppmøtet bekreftet samtidig en grunnleggende endring i russisk politikk med hensyn til OSSE. Ifølge den russiske utenriksministeren Igor Ivanov markerte toppmøtet et vendepunkt i hvordan Russland oppfattet OSSE – fra å være en organisasjon som gav uttrykk for Europas kollektive vilje

til å tjene som Vestens verktøy for ”tvungen demokratisering”.¹³

Reetablering av Støttegruppen som en feltoperasjon – og dens senere avslutning

Den situasjon som rådet ved slutten av 1999 syntes å gi grunn til en revurdering av Støttegruppens eksistensberettigelse. Mens Støttegruppen var ment å være en feltoperasjon, satt den nå nærmest uvirksom i Moskva – mer enn halvannet tusen kilometer fra sitt operasjonsområde – og uten noen åpenbar utsikt til snarlig retur. I og med de skjerpede restriksjonene fra vertslandet side var handlingsrommet for å utføre noen som helst av de oppgaver som Støttegruppens mandat omfattet, redusert til nærmest ingen ting. Spørsmål som man måtte stille seg var av eksistensiell karakter: Hva var utsiktene for en gjenopptagelse av en relevant og meningsfylt rolle for Støttegruppen? Hvordan ville Støttegruppen fortsatt kunne ”utgjø-

Drapet på Anna Politkovskaja i 2006 antyder at det ikke er ufarlig å engasjere seg i historien om Tsjetsjenia heller.

re en forskjell”? Hva var Støttegruppens aktuelle eller potensielle nytteverdi? Hva var poenget med Støttegruppens fortsatte eksistens? Hvorfor ikke bare avfinne seg med de uoverkommelige realiteter, avskrive tapene og heller rette OSSEs fokus mot mer lovende utfordringer?

Personlig var undertegnede aldri i tvil: Da mitt eget engasjement som Støttegruppens leder utløp i januar 2000, var min vurdering at endog under de rådende høyst nedslående omstendigheter, ville nytteverdien av Støttegruppens oppdrag på lengre sikt oppveie de kortsiktige ulempene, og at Støttegruppen fortsatt kunne utgjøre en positiv forskjell. Fra en rekke hold hadde Støttegruppen mottatt kontinuerlige forsikringer og støtteerklæringer. En fellesnevner for hvordan Støttegruppen her ble betraktet, var hvordan dette lille symbolet på et nærvær fra OSSEs side representerte et håp – om enn aldri så beskjedent – i en ellers mistrøstig situasjon. Mens utsiktene til gjenopprettelse av normale, fredelige forhold i denne konfliktfylte og lidelsesrammede regionen forekom å være fjernere enn noensinne, syntes det desto viktigere å holde dette håpet i live.

Dette var åpenbart også oppfatningen i OSSEs Permanente Råd og hos det påtroppende (østerrikske, som overtok etter Norge) formannskapet. I årene 2000-2001 ble det gjort en rekke forsøk på å få reetablert Støttegruppen i operasjonsområdet, samt å få brakt i stand en gjenopptagelse av dens aktiviteter i henhold til dens mandat. Spesielt ble det fokusert på spørsmålet om redeployering av Støttegruppen til Tsjetsjenia. Egnede lokaler ble funnet i Znamenskoje i nordvestlige Tsjetsjenia – et område som (til forskjell fra resten av Tsjetsjenia) ble antatt å være under fast føderal kontroll. Men for å få lagt forholdene til rette for at Støttegruppen kunne vende tilbake, måtte to grunnleggende vilkår oppfylles:¹⁴ For det første måtte de russiske myndigheter garantere sikkerheten og adekvat beskyttelse for Støttegruppen og dens medarbeidere. For det annet måtte Støttegruppens status bli klart definert, spesielt med hensyn til immunitet og sikkerhet, i en særskilt avtale tilsvarende dem som var inngått med regjeringene i andre land hvor OSSE hadde deployert feltoperasjoner.

Reetablering av Støttegruppen som en operativ enhet trakk imidlertid i langdrag – øyensynlig som følge av de russiske myndighetenes nøling eller muligens manglende evne til å levere slike sikkerhetstiltak som ble ansett som nødvendige. I en erklæring fra USAs OSSE-representant til OSSEs Permanente Råd 2. november 2000 het det at USA ”hilser velkommen nyheten om at OSSE-sekretariatet og den russiske regjering er i ferd med å slutte en avtale om sikkerhetstiltakene”. I erklæringen, som også målbar en viss skuffelse og utålmodighet med Russlands håndtering av saken, bemerket USA videre:

”Det er vår forventning at så snart disse tiltakene er gjennomført, skulle veien stå åpen for en rask retur av OSSEs Støttegruppe med kontinuerlig tilstedeværelse, under sitt mandat fra 1995, på bakken i Tsjetsjenia. Vi hilser velkommen den russiske regjeringens tilsynelatende villighet til å virkeliggjøre dette målet.

Vi registrerer statsminister Kasyanovs dekret som instruerer russiske føderale ministerier til å legge forholdene til rette for Støttegruppens retur, og vi tror at dette burde gjennomføres og Støttegruppen vende tilbake nå, slik at vi kan høre rapporter fra den før våre ministre møtes.

Det er vår forståelse at Europarådet nå arbeider på kontinuerlig basis i Znamenskoje, og vi kan bare gå ut fra at sikkerhetssituasjonen derfor tillater Støttegruppen å gjøre det samme.

I likhet med våre EU-kolleger kan vi erindre tilfeller hvor vi er blitt lovet umiddelbar retur av OSSE, noen ganger basert på løfter direkte til Deres minister og senest i april i år, bare for å oppleve at disse håp er gjort til skamme når hvert av disse løftene av en eller annen grunn er svunnet hen. Det er vårt håp og forventning at de forsikringene som vi nå mottar, ikke vil lede til tilsvarende skuffelser”.

Etter omfattede forhandlinger med de russiske myndighetene ble det endelig den 13. juni 2001 undertegnet en hensiktserklæring (“Memorandum of Understanding”) med det russiske justisministerium, som påtok seg å garantere sikkerheten for Støttegruppens kontor i Znamenskoje. Den 15. juni foretok OSSEs formann den formelle gjenåp-

ning av Støttegruppens kontor i Znamenskoje, idet han understreket behovet for full gjennomføring av Støttegruppens mandat, slik det var blitt vedtatt av OSSEs Permanente Råd i april 1995. Etter å ha blitt redeploiert konsentrerte Støttegruppen seg om å normalisere sin tilstedeværelse i Tsjetsjenia etter mer enn to års fravær, og med vekt på overvåking av menneskerettighets-situasjonen samt å bistå i levering av humanitær bistand til kriseofrene.¹⁵ Støttegruppens mandat, som opprinnelig i 1995 var blitt vedtatt på midlertidig grunnlag, ble i 2001 endret til å måtte fornyes årlig.¹⁶

Som i tidligere år, forble Støttegruppen i 2002 den eneste uavhengige tilstedeværelse på bakken av internasjonale organisasjoner i Tsjetsjenia.¹⁷ Mandatet ble imidlertid ikke fornyet for 2003, og Støttegruppens eksistens opphørte dermed ved utgangen av 2002. Støttegruppens siste formann var den erfarne finske diplomaten Jorma Inki¹⁸ - en mann som forfatteren av disse linjer kjente godt fra vår samtidige tjenestegjøring i Moskva i 1970-årene samt fra Jormas periode som Finlands ambassadør i Oslo på 1990-tallet.

I et brev datert 18. januar 2003 til OSSEs formann søkte den russiske utenriksminister Ivanov å "klargjøre omstendighetene vedrørende den tekniske lukking av OSSEs Støttegruppe til Den tsjetsjenske republikk". Russlands posisjon ble forklart som følger:

"Vår posisjon har helt fra begynnelsen vært maksimalt transparent og klar: Å tilpasse Støttegruppens oppgaver til situasjonen i Tsjetsjenia, som har endret seg vesentlig siden mandatet ble vedtatt i 1995. Til tross for våre forslag som vi presenterte i november 2002, og som gav Støttegruppen et perspektiv for å videreføre sitt arbeid i 2003, har det ikke vært mulig å oppnå konsensus. Resultatet har ikke vært vårt valg.

I betraktning av de eksisterende prosedyrer har Støttegruppen siden januar 2003 gått over i en teknisk avviklingsfase som vil vare til 21. mars i år. Vi yter OSSE-sekretariatet og formannskapet full bistand i å få denne prosessen til å gå smidig for seg.

Samtidig betyr dette - som vi har påpekt mange ganger - ikke at vi automatisk avslutter vårt samarbeid med OSSE vedrørende det tsjetsjenske problemet".

I sitt brev viste Ivanov videre til at Russland hadde sendt OSSEs Byrå for demokratiske institusjoner og menneskerettigheter (BDIHR) detaljert informasjon om forberedelsene til en folkeavstemning, som skulle finne sted 23. mars 2003, om Tsjetsjenias konstitusjon, i tillegg til valg til styrende organer på alle nivåer i republikken. Idet det ble uttrykt håp om at BDIHR ville være i stand til å yte ekspertbistand i å overvåke disse aktivitetene, konkluderte brevet med å observere som følger: - "Som erfaringen viser, er det overhodet ikke behov for noen permanent tilstedeværelse av en feltoperasjon fra OSSEs side for slike formål".

Veien videre?

Med utgangspunkt i avviklingen av OSSEs Støttegruppe til Tsjetsjenia er det lettere å se tilbake på erfaringene fra denne tilbaketogte eksersisen enn å øyne noen farbar vei videre.

Selv om det ikke uttrykkelig var nevnt i Støttegruppens mandat, utgjorde arbeidets politiske dimensjon en hovedgrunn for et fortsatt OSSE-nærvær i Tsjetsjenia. OSSEs tilstedeværelse var et politisk budskap om at Tsjetsjenia ikke var blitt glemt av det stundom utskjelte "internasjonale samfunn". For Tsjetsjenia var Støttegruppen viktig som en kanal for kontakt med omverdenen. For OSSE utførte Støttegruppen - endog under dens langvarige evakueringsregime - viktige funksjoner ved å levere uavhengige observasjoner, analyser, evalueringer og rapporter om den generelle politiske utvikling så vel som om den økonomiske utvikling, herunder levekårene i regionen. Via Støttegruppen kunne OSSE således opprettholde et nærvær som satte organisasjonen i stand til å overvåke disse utviklingsbildene på kontinuerlig basis.

Innledningsvis i denne artikkelen berørte vi spørsmålet om hvorvidt og hvordan OSSE i egenkap av å være en såkalt "agent for det internasjonale samfunn" kunne bidra til en eventuell løsning på den tsjetsjenske konflikten og å bringe fred og stabilitet til regionen. Slike spørsmål innebærer et visst element av ønsketenkning: Selv om OSSE trolig er det internasjonale organ som fortsatt ville være best rustet til å takle en slik utfordring, er dets begrensninger i så måte åpenbare: OSSE er en organisasjon som opererer på grunnlag av

konsensusprinsippet, og kan derfor kun bli så effektiv som medlemslandene ønsker å gjøre den. Når en av de store medlemsstatene er part i en gitt konflikt, og insisterer på at denne konflikten er et rent indre anliggende, er det knapt mulig å gjøre noen fremskritt.

Når man betrakter den tsjetsjenske konflikten under dagens post festum-perspektiv, synes det mindre sannsynlig at en slik situasjon igjen vil kunne oppstå (som den gjorde i 1995) at Russland ser sine interesser tjent med å benytte seg av OSSEs medvirkning for å finne en vei ut av en slik henge-myr som landet hadde rotet seg fast i. Dette også så meget mer som det ut fra dagens russiske syn trolig ikke lenger eksisterer noe tsjetsjensk problem.

Under hele konflikten har "alle" syntes å være enige om at problemet ikke ville kunne løses ved militære maktmidler alene – man måtte finne en politisk løsning. Fra de russiske føderale myndigheters synspunkt ble denne utfordringen erkjent, taklet og angivelig overvunnet ved den konstitu-sjonelle folkeavstemningen i 2003 og de påfølgende valg som førte til innsettelsen av Tsjetsjenias "stor-mufti" (religiøs leder) Akhmat-Hadji Kadyrov som president. Drapet på Kadyrov 9. mai 2004 kunne imidlertid bare bekrefte den høyst ustabile situa-sjonen som rådet, og det fortsatte fravær av en politisk løsning med et minstemål av legitimitet. Den videre utvikling – preget av slike hendelser som "valget" 30. august 2004 av Alu Alkhanov som Kadyrovs erstatter, samt drapet 8. mars 2005 på republikkens siste legitimt folkevalgte president Aslan Maskhadov – førte ikke til noen avgjørende endring i det generelle konfliktbildet. Det viktigste utviklingstrekk skulle imidlertid bli at Moskva overførte den interne politiske makten i Tsjetsjenia til en gruppe tidligere separatister som fikk styre territoriet på Russlands vegne, men kun under Moskvas delvise og nominelle kontroll. Samtidig var store føderale russiske styrker stadig bundet opp i republikkens grenseområder, hvor de begikk overgrep mot sivilbefolkningen og selv ble påført betydelige tap fra ulike separatistgruppers side (en situasjon som fortsatt i dag – i 2016 - synes å vedvare).

Til gjengjeld for å anerkjenne russisk overhøy-het og kutte ut sin tidligere "selvstendighets"-reto-

rikk, fikk de Moskvainnsatte samarbeidslederne temmelig frie hender i sine interne disposisjoner, og ble etter hvert belønnet med massive føderale subsidier for å gjenoppbygge Groznyj til et utstil-lingsvindu for vellykket russisk distriktspolitikk. Dette har spesielt vært merkbart for utviklingen etter at Alu Alkhanov 5. april 2007 ble erstattet som president av den myrdede president Kadyrovs sønn, den beryktede bandeleder og "sterke mann" Ramzan Kadyrov. Selv om Tsjetsjenia både før og i de påfølgende år vært underlagt noe som må kunne betegnes som et bandittregime og et ter-rorvelde, har Ramzan Kadyrov med russisk føderal hjelp kunnet levere en så vidt akseptabel grad av stabilitet at Moskva åpenbart har sett seg fornøyd med tingenes tilstand.

Noen "normalisering" kan det imidlertid knapt være tale om. Det Moskvastøttede regimet har på ingen måte klart å kvitte seg med sitt renommé for grusomheter, krenkelser av menneskerettighetene og attentater mot regimets motstandere – innen-for så vel som utenfor republikkens grenser.¹⁹ Drapet i Moskva 7. oktober 2006 på journalisten Anna Politkovskaja var en særlig påminnelse til omverdenen om den ekstreme risikoen som det innebærer (og om det mot som kreves) for å rapportere om maktmisbruk og overgrep mot Tsjetsjenias sivilbefolkning. Drapet på den russiske opposisjonslederen Boris Nemtsov på åpen gate i Moskva 27. februar 2015 var et tilsvarende eksem-pel i så måte.

Det er vanskelig å øyne noen utsikter til en omfattende politisk løsning med den fornødne legitimitet – det være seg internasjonalt eller blant den tsjetsjenske befolkningen. Internasjonale organisasjoner – statlige (som OSSE) så vel som ikke-statlige – står fortsatt parat til å engasjere seg i bistand på det humanitære området samt å ta opp menneskerettighetsspørsmål. Men slikt engasje-ment forutsetter at sikkerhetsbehovet for slike organisasjoner og deres personell kan ivaretas, og er uansett avhengig av en positiv holdning fra Russlands føderale myndigheter. Russland bærer et tungt ansvar for Tsjetsjenias tragiske historie, og vil fortsatt bære ansvaret for hvordan regionens problemer vil håndteres i fremtiden.

Referanser:

- ¹Se <http://www.osce.org>.
- ²Gjengitt i forordet ("Introduction", s.xii) til Carlotta Gall & Thomas de Waal, *Chechnya – A Small Victorious War*, London 1997.
- ³"Chechnya is different", lederartikkel i *International Herald Tribune* (hentet fra *Washington Post*), 5. oktober 2001.
- ⁴Ref. OSCE, Permanent Council, 16th Plenary Meeting of the Council, *Journal No.16*, 11 April 1995, s.2-3.
- ⁵For en mer detaljert redegjørelse samt analyse av Støttegruppens meglersrolle, se Tim Guldemann, "Supporting the Doves against the Hawks", *The OSCE Yearbook 1997*, Institute for Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg (Ed.), Baden-Baden 1998, s.135-143.
- ⁶Statement of the Russian Federation, OSCE, Permanent Council, 105th Plenary Meeting of the Council, *PC Journal No.105*, 13 March 1997, Annex 3, Agenda item 7 (d).
- ⁷Det skal bemerkes at Fredstraktaten – i form så vel som i substans – hadde en tekst som man normalt bare ville finne i avtaler mellom suverene stater i den fulle folkerettslige betydning, som i flg. utdrag: "The High Contracting Parties, desiring to put an end to their centuries-old opposition, and endeavouring to establish sound, equitable and mutually advantageous relations, have agreed as follows: 1. That they renounce for ever the use or the threat of force in the resolution of any disputes between them. 2. That they will build their relations on the basis of generally recognized principles and standards of international law (... etc.)." Traktat-tekstens ordlyd, sammen med det faktum at den var undertegnet av de to presidentene – for alle åpenbare formål i deres resp. egenskaper som statsjefer – kunne med stor grad av rimelighet tolkes som en russisk de jure anerkjennelse av Tsjetsjenia som en suveren stat. Dette var iallfall de tsjetsjenske myndighetenes syn, mens Russland på sin side senere trakk tilbake sin anerkjennelse av fredstraktaten.
- ⁸Fordi Norge innehadde OSSEs Formannskap i 1999 (og var medlem av den såkalte formannskapstroikaen f.om. 1998 t.o.m. 2000), var Norges daværende utenriksminister Knut Vollebæk OSSEs Formann (i OSSE-sjargong benevnt "Chairman-in-Office", fork. C-i-O) dette året.
- ⁹For en mer detaljert oversikt over Støttegruppens tsjetsjenske samtalepartnere under arbeidsbesøkene i Groznyj, skal spesielt vises til forfatterens artikkel "Keeping Hope Alive – Experiences of the OSCE Assistance Group to Chechnya" i *The OSCE Yearbook 1999*, Institute for Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg (Ed.), Baden-Baden 1999, s.211-223.
- ¹⁰For en videre oversikt over Støttegruppens virksomhet i 1999 samt mer detaljerte presentasjoner og analyser, skal dessuten vises til de periodiske rapporter som undertegnede, i egenskap av Støttegruppens leder, presenterte for OSSEs Permanente Råd, spesielt som følger: Doc. PC.FR/7/99, OSCE Sekretariat (Vienna), 11 March 1999; Doc. PC.FR/18/99, OSCE Sekretariat (Vienna), 24 June 1999; og Doc. PC.FR/30/99, OSCE Sekretariat (Vienna) 21 October 1999.
- ¹¹Disse samtalen fant sted innen rammen av Støttegruppens omfattende kontakter med russiske føderale myndigheter samt andre relevante samtalepartnere i Moskva. For en detaljert oversikt over disse samtalepartnerne vises til undertegnede artikkel "Keeping Hope Alive – Experiences of the OSCE Assistance Group to Chechnya", op.cit.
- ¹²Ref. Utenriksdepartementets Pressemelding Nr.216/99 Vollebæk med ny oppfordring til våpenhvile i Tsjetsjenia, 29. desember 1999.
- ¹³Igor S. Ivanov, *The New Russian Diplomacy*, Nixon Center and Brookings Institution Press, Washington D.C., 2002, s.97-99; gjengitt i http://wikipedia.org/wiki/Organization_for_Security_and_Co-operation_in_Europe#endnote_ivanov (nedlastet 15. april 2015).
- ¹⁴Ref. The OSCE Annual Report 2000 on OSCE Activities, s.29-31.
- ¹⁵For en mer utførlig fremstilling av oppgavene som Støttegruppen utførte etter at den ble re-deployert til Tsjetsjenia, se *The Annual Report 2001 on OSCE Activities*, s.36-38.
- ¹⁶Ref. OSCE Permanent Council Decision No 454/Corr.1 of 21 December 2001.
- ¹⁷Ref. *The Annual Report 2002 on OSCE Activities*, s.36-38. (op.cit.).
- ¹⁸Om erfaringene ved Støttegruppens nedleggelse, se Jorma Inkis artikkel "The Closure of the OSCE Assistance Group to Chechnya: A Defining Moment for the OSCE?", *The OSCE Yearbook 2003*, Institute of Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg (Ed.), Baden-Baden 2003, s.181-195.
- ¹⁹Listen over fremstående tsjetsjenske aktører – politikere så vel som ledere av væpnede grupperinger – som er drept ved attentater siden århundreskiftet, er lang. Foruten presidentene Aslan Maskhadov og Akhmat-Hadji Kadyrov, kan her nevnes deres forgjenger Zemilkhan Jandarbijev (fung. president 1996-97, drept 13. februar 2004), fhv. visepresident Vakha Arsanov (15. mai 2005) og "feltkommandørene" (også benevnt krigsherrer) Arbi Barajev (22. juni 2001), Ibn al-Khattab (20. mars 2002), Movsar Barajev (26. oktober 2002), Salman Radujev (14. desember 2002), Ruslan Gelajev (28. februar 2004), Abdul Khalim Saidullajev (17. juni 2006), samt Sjamiil Basajev (notorisk terrorist, som i en kort periode i 1998 også hadde stillingen som statsminister, drept 10. juli 2006).